

Revolutionær politisk spiritualitet

Alain Brossat & Alain Naze: *Interroger l'actualité avec Michel Foucault: Téhéran 1978/ Paris 2015*, 2018, Eterotopia

Mikkel Bolt

I september 1978 fløj Michel Foucault til Teheran for at dække opstanden mod shah Mohammad Reza Pahlavi for det italienske dagblad *Corriere della Sera*. På det tidspunkt var opstanden mod shahen inde i sin mest dramatiske fase. Fra august til december lammede omfattende strejker og millionstore demonstrationer landet, og i januar 1979 flygtede shahen ud af Iran. Et mere end 18 måneder langt forløb med demonstrationer, konfrontationer med shahens politi, generalstrejker og talrige politiske møder var dermed slut. I februar vendte Ayatollah Ruhollah Khomeini så tilbage til landet. Khomeini var leder af den militante islamiske del af modstanden mod shahen og hans regime, en modstand der også inkluderede sekulære nationalistere og venstreorienterede. Udfaldet af revolutionen er velkendt: Khomeini tog hurtigt magten og forvandlede i løbet af kort tid Iran til et teokratisk islamisk diktatur.

Foucaults reportager fra Iran var fra starten objekt for polemik. Foucaults analyser blev allerede, da de udkom, opfattet som støtte til ikke blot en islamisk revolution, men også det præstestyre, som blev et resultat af revolutionen. Efter 9/11 og krigen mod terror er Foucaults engagerede reportager om det iranske folks opstand ikke blevet mindre omstridte. I en vestlig politisk offentlighed, der næsten entydigt tenderer til at identificere islam med terror, fremstår Foucaults begejstring for væltningen af den vestligt-støttede shah nærmest uforståelig. Det er med baggrund i denne specifikke, historiske konjunktur – hvor vestlig neoimperialisme iscenesættes som “civilisationernes sammenstød” eller “eksport af demokrati”, og hvor terrorangreb i vestlige storbyer forstås som angreb på “vores værdier” og “vores livsmåde” – at de franske filosoffer Alain Brossat og Alain Naze vender tilbage til Foucaults analyse af den iranske revolution. Ærindet med deres bog er at bruge Foucaults journalistiske reportager som udgangspunkt for en undersøgelse af det politiske i dag. Og modsat at bruge den nuværende konjunktur til at forstå Foucaults analyse i 1978.

Brossat og Naze bevæger sig frem og tilbage mellem Foucault i Iran i 1978 og Frankrig i dag og optegner et historisk forløb, hvor der har fundet en tilbagetrækning sted af det

politiske i Vesten. De beskriver det som en erosion af politisk strid, som 'klassekampens' forsvinding, i hvis tomrum det politiske bliver til skuespil, til iscenesat politik, spin og i sidste instans til demagogisk postfascisme (Berlusconi, Sarkozy, Trump etc.). Med henvisning til Oplysningen bryster Vesten sig ganske vist af sit (national)demokrati og forstår sig som en post-metafysisk, sekulær, politisk styreform, men i virkeligheden har politik i Vesten udartet sig til, hvad man ifølge Brossat og Naze kun kan kalde massemanipulation, hvor det handler om skiftevis at skræmme og opildne eller passivere befolkningen. Siden 9/11 med henvisning til islam som en truende tilbagestående religion, der er uforenelig med den vestlige verdens oplysning, individualisme og frihed. Det er denne annullering af det politiske, hvor historiske kampe højest genopføres i kulturen og aldrig udspilles politisk, som er udgangspunktet for såvel Foucaults reportager fra Iran som for Brossat og Nazes aktualisering af reportagerne i dag.

For i opstanden mod shahen ser Foucault noget andet end den langsomme opløsning af historiens politiske kampe, og det er ikke en fanatisk masse dedikeret til underkastelse og barbarisk vold, Foucault ser, som jo ellers er den dominerede repræsentation af den iranske revolution og politisk islam i Vesten i dag. Nej, helt i modstrid med den dominerende opfattelse af islam i dag i Vesten var den iranske opstand ifølge Foucault kendetegnet ved tilsynekomsten af en frigørende, politisk kraft. En kraft der er forsvundet i Vesten, skriver Foucault. Og ikke nok med det, denne kraft var i Iran i 1978 ifølge Foucault næret af religiøs tro, af islam. Foucault kalder denne kraft eller dimension for "politisk spiritualitet". Det er en spiritualitet, der har at gøre med troen på, at det er muligt at skabe en anden verden i denne verden. En tro der er forsvundet i Vesten. Det er det, vi kender som "historiens afslutning" eller "kapitalistisk realisme", og som Brossat og Naze beskriver som klassekampens forsvinding. I Vesten har vi mistet evnen til at forestille os en anden måde at leve på. Vi er fanget, bombarderet af billeder og repræsentationer, der på én og samme tid tilbyder os et hurtigt identitetsfix og tømmer os for enhver form for socialitet. Vi lever i en allerede rejst arkitektur, der forhindrer os i at forestille os en anden verden. I Iran finder Foucault en tro på, at der findes en åbning, der kan give os adgang til en bedre verden i denne verden.

Som Brossat og Naze skriver, tilbyder Foucaults ture til Iran os en interessant model for interventionistisk samtidsanalyse, hvor filosofi og journalistik overskrides i en kritisk opsøgende analyse, der ikke stiller sig tilfreds med at reproducere allerede sanktioneret viden,

men åbner sig for en radikal gentænkning af grundlæggende kategorier som det politiske og religion.

Foucault forsøger at begribe den iranske opstand som en genuin politisk begivenhed og er fascineret af den særlige kraft, han ser udfolde sig i demonstrationer og møder, hvor adskillelsen mellem politik, religion og hverdagsliv opløses til fordel for etableringen af et andet rum, en heterotopi, hvor samfundet ikke længere lader sig reproducere, men pludselig bliver et nyt politisk-æstetisk værk, der skal skabes af et folk i modstand. "Shahen skal væk", lyder det igen og igen. I opstanden sker der et brud, hvor der opstår et nyt kollektivt politisk subjekt, der afviser shahens styre.

Som Brossat og Naze skriver, er Foucault interesseret i afvisningen, hvad vi med Comité invisible kan kalde opstandens destituerende moment, hvor der åbner sig et intakt mulighedsrum. Inspireret af sin læsning af den tyske marxistiske filosof Ernst Bloch forstår Foucault den iranske revolution som en opstand, hvor der sker en afsættelse, shahen bliver afsat, hans vestligt støttede moderniseringsprojekt kastes til side. Ikke til fordel for periodens antiimperialisme, men til fordel for noget andet, en ny position, som Foucault forsøger at beskrive med den Bloch-inspirerede idé om politisk spiritualitet, hvor det revolutionære brud er karakteriseret ved en art iboende dynamik, der ikke kan føres tilbage til socio-historiske eller økonomiske betingelser og heller ikke lader sig forstå som et program, der skal realiseres og føre til skabelsen af et nyt samfund, en ny konstitution. Begivenheden er kendetegnet ved en opløsende kraft, der ryster alle fortroligheder og forskyder overleverede forestillinger om revolutionen som etableringen af en ny stat.

Det er en anden politik, Foucault ser i Teheran, en programløs politik der bryder med Vestens revolutionsmodel fra den amerikanske, franske og den russiske revolution, hvor opstanden eller revolten fortsætter som en revolution, der altid ender med genetableringen af det politiske som en ny stat. I Iran i september og november 1978 er det en revolte, Foucault oplever, hvor den historiske tid suspenderes, og der åbner sig et symbolsk rum, hvor det iranske folk samler sig og afviser: "shahen skal væk." Og islam er revoltens sprog, islam tilbyder et vokabularium, hvormed massen kan samle sig i modstand mod regimet. Når hæren skyder hundredevis af demonstranter, bliver begravelsen til en politisk-religiøs begivenhed, der yderligere accelererer opstanden. Revolte og religion smelter sammen i revolutionær afvisning.

Der er langt fra Teheran 1978 til Paris, København eller Oslo 2018, men hvis vi vil undgå at ende som en kontrarevolutionær bagtrop, hvis historiske bidrag er fascistisk forsvar for et allerede udhulet velfærdssamfund, er det nødvendigt at forsøge at forstå den religiøse sprogdragt, som den iranske revolution iklæder sig i 1978 og tage turen med Foucault og skabe en forbindelse til de revolutionære masser i Nordafrika, Mellemøsten og Persien. De viser igen vejen og har været i gang siden 2011.

Mikkel Bolt er lektor i kulturhistorie ved Københavns Universitet og fast bidragyder til *Ny Tid*.